

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 262 (11460)

1980 чылдың ноябрь 12, среда

1925 чылда
үлгүлөттөгөн

Өртү 2 көп

ҮРЕЗИН-ДУЖУТТУҮН ҮНДЕЗИНИ

Тараа культурааларының чаагай дужудун алырын кол негелдериниң бирээни болза сортуг, эки шынарлыг болгаш райончуткан үрезинерни чажып тарыры болур. Үрезиниң чогуур үзүнде урар, арыглар, сортаар, ону шын кадагалаарын организастаар болза, чүгле ыңчан эки шынарлыг үрезиниң ап болур.

Эки үрезиниң өстүрүп алырыңа, ону шынарлыг белектеринче чогуур кичээнгеин салып турар ажил-агыйлар доктаамал чаагай дужутту ап турар. Чижээ, Танды, Бий-Хем, Каа-Хем болгаш Кызыл районнарының совхозтары эки шынарлыг үрезини чылдың-на белектер ап, сортуг үрезинерни чажып тарырыңа улуг кичээнгеин салып турар.

1980 чылда республикага тараа культурааларының сортуг үрезинери 76,1 хуу, а райончуткан сорттар 72,8 хуу болган. Үзүнде айыткан районнарың ажил-агыйларга сортуг үрезинер 88-тен 100 хуу чедир, а райончуткан үрезинер 80-94 хуу болуп турар. Оон түнелинде тарааның дужуду бөлзөн.

Бичалзажок чамдык районнарың ажил-агыйларының тараа шөлдериңе чажып турар сортуг үрезинерниң үлүг-хуузу шоолуг эвес. Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга районнарың совхозтарыга сортуг үрезинер чүгле 5-тен 60 чедир хуу ээлеп, а райончуткан сорттар оон-даа эвээш болуп турар.

Суланың, чинге-тарааның, арбайның болгаш картофельдин сортуг үрезинери-биле хандырткан алыггы республикада болур-чогууру-биле шийитирлеттинген. Бир эвес 60 чылын кызыл-тастың сортуг үрезини 91 хуу турган болза, арбайның сортуг үрезини 64 хуу, суланың—34,3 хуу, чинге-тарааның—38 хуу, а картофельдин—9 хуу-дан ашпаан. Көдээ ажил-агыйның дуржулга станциязы ук культурааларың элита үрезинерин база эвээшпүдүрүп, оларны республиканың үрезин ажил-агыйларыңа хөй эвэсти салып турар. Ол станция суланың, арбайның болгаш чинге-тарааның үрезинерни бүдүрерин көвүдөдиринче шыңгы кичээнгеин салаа чогуур.

Амгы үеде республиканың ажил-агыйлары тараа болгаш мал чөмү культурааларың 44,6 муң тонна үрезинерин уруп алган, ол—планын 82 хуузу. Каа-Хем районун совхозтары тараа культурааларың 8325 тонна үрезини уруп, планын 109 хуу, Тандыны—102 хуу, Каа-Хемниң—103 хуу күүсеткен. А. Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш Барың-Хемчик районнарың ажил-агыйлары чүгле 42 хуудан 72 хуу чедир үрезини урган.

Амгы үеде ажил-агыйларын удуруткучлары болгаш специалистери үрезинерни чажар шынарга чедир арыглар белектеринче кол кичээнгеин салып ужурут. Ноябрьның ортанта чедир үрезинерни арыгларын база сортаарын бүрүн доозар, оларны бирги болгаш ийгин класска чедир дөзүп ий ээлчегин ажилдаарын организастаары эрежок чугула. Үрезин арыглаашкында ажилдап турар эвөөлөргө таарымчалыг байдалды тургузуп, ээлчег оонаалдарын тодаргай бергеш, оон күүсөлдөзүн контролдулар. Үрезиниң бирги класска чедир арыглары дөзүп 50 хуу, ийгин класска чедир дөзүп 30 хуу немелде төлөвирин кол шалыңыга катат бүрүн чүрүмчүлүр. Үрезинерни урарын болгаш ашпа арыгларын республиканың база районнарың күрүнеин үрезин инспекциялары, районнарың көдээ ажил-агый эргелдери, үнүш камгалааның станциязының специалистери контролдулар хүлээлгелер.

Чамдык ажил-агыйлар үрезин арыглаашкыны амга чедир организастааган болгаш үрезинерни анализтеди хынатпаан. Чижээ, «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», «Чыраа-Бажы», Карл Маркс аттыг, «Бурунгаар», «Совет Тыва» болгаш өске-даа совхозтар үрезин арыглаашкының эгелеп кирбээн. Улуг-Хем районун ажил-агыйларында бар 5 ЗАВ-20 машиналардан чүгле «Найраал» совхозта чангызы ажилдап, эдигезин кыл-бааныңдан анаа тургулаар. «Улуг-Хая», «Күш-ажылдың хостуу», «УТКА 25 чылы», «Ак-Тургу» совхозтарың удуруткучлары үрезин арыглар ол машиналарны доозан ажилдаары эрежок чугула.

Үрезин арыглаашкының дүргелдир керек. Шынар чок үрезинер бар апарганда, оларны тараа белекелерин черинден дарый орнап сомуур апар болгаш.

Келир чылын тарып олуртуру-биле республиканың совхозтарыңа 5,4 муң тонна картофель үрезин негетинип турар. Бөгүңе чедир урдунганы 3,8 муң тонна, азы планын 71 хуузу. Картофель үрезиниң урарының планын «Кызыл тараачын», «Енисей», Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар, Көдээ ажил-агыйның дуржулга станциязы күүсөлдүп алгылаан. Ам сорулга болза, ону 1981 чылдың чазыныга чедир эки кадагалаары болур.

Келир чылдың дужудунга тараа культурааларың болгаш картофельдин үрезинерин уруп алырын, ашпа арыгларын партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органы, совхозтарың удуруткучлары, специалистери доктаамал контролга алып ужурут.

КОЛ НЕГЕЛДЕ— ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИ

(Допчу медээ)

Статистика эргелетиниң дын-надың алууга алырга, республика ноябрың бирге чедир 232718 центнер сүт күрүңе саткан. Ам доозукчу чылдың планын күүсөлдүр төлөдө, артык ий ай дургузунда 40553 центнери сазары негетинип турар. А ол дээрге хүнүң-не ортума-биле 676 центнер сүт күрүңе дужаалым-дыр. Ындыг арга болгаш курлавыр, шыңгыр хемчеглерни ап, ажилды чогуур дөңсөлтө чедир организастаар болза, бисте бар. Ындыг болганда республиканың мураңчы совхозтарының малчынарының кыйгырын алууга ажилдаар керек.

Күрүңе сүт сазарының чыл планын Бай-Тайга, Току болгаш Тес-Хем районнар ажил күүсөлдүр. Овур, Чөөн-Хемчик районнар ону боттандыраарын кырында келген. Шупту он үш районун сези эрткен чылдың денелеринде хөй сүт күрүңе дужааган. Бо көргүзүп чамдык районнарың чымызатканыңдан болгаш сүт күрүңе дужааган, барааның эвээжтениңден республиканың сүт сазар планының күүсөлдөзү хожудуп турар. План

күүсөлдөзү эң-не солгаар тыттып турар район—Улуг-Хем. Ол районун саткан сүдү артык чылдың бо үзүнде 2230 центнер эвээш болган болгаш ам-даа 6780 центнери сазар, Каа-Хем, Танды, Бий-Хем районнарың байдалы Улуг-Хемден дээр-даа болза, планын 82—88 хуу чедир генин база дүвүрчүт. Бо районнарың партия болгаш ажил-агый удуруткучлары чогуур хемчеглерни дарый алып ужурут.

Республиканың дык хөй ажил-агыйлары сүт бүдүрүп болгаш сазар талазы-биле социалисттик чарыкча сула кырып турар. Чамдык ажил-агыйлар шыңгыр кожаныңың организаның сымнышаан. Сүт сазар планын 58 ажил-агыйның чүгле 9-ууну план күүсөлдөзү ону херечилеп турар. Чижээлгө, Тес-Хем район бо чылдың сүт сазар планын күүсөлдүп алган, ол кирезинде ий-да «Чодураа» совхозтан өске планын күүсөлдөзү совхоз чок Улуг-Хемниң алы совхозундан чангыс-ла Жаданов аттыг совхоз планын 184 хуу чедиргеш. Бай-Тайга база-ла Ээр-Хаяк сүт-бараан фермазының

ачызында планын күүсөлдүп алган. План алган ажил-агый болгаш ферма бүрүзүңден негелден күстелдирер, оларны шуптузуну планын күүсөлдөзү турарып чедип алмыр чугула.

Күрүңе эът сазарының планын Монгун-Тайганың оон-да чангыс-даа район амдыгаз чедир күүсөлдөзү. Ук планын Кызыл райондан өске 80 хуу ажырган район база чок. Бо ажилга эң адал черлерин Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Бий-Хем районнар ээлеп турар. Эът сазарында хөй районнар хожудуп турарыңдан республиканың планын күүсөлдөзү 62,5 хуу болган болгаш ам-даа 93758 центнери дужаар ужулга таварышкан.

Оңу беш чылдың төңүзүңе чедир хөй эвэс үе арткан. Ам СЭКП-ниң XXVI съездинин телептиг уткуур дөзү хөй-аът кирген иштерлер планын оонаалдарың болгаш социалисттик хүлээлгелерин дөдүрүп болгаш ажил күүсөлдүр дөзү социалисттик чарыкча улам калыктан. Маңаа кол черин күрүңе сүт болгаш эът сазары ээлээр ужурут.

НЕГЕЛДЕНИН КОШКААНАН

Чөөн-Хемчик районун ажил-агыйлары эрткен он айларда күрүңе мал продукттарың сазарының планын—эъттин 51,7, сүтүн 92 болгаш дүктүн 91,3 хуу күүсөлдүр. Сүт-бараан фермалары болгаш хойжу бригадалар продукттар бүдүрерин көвүдөзү база мал бажын өстүрүп талазы-биле чамдык эки түнелдерин чедип алган.

Районун совхозтарында он бир сүт-бараан фермалары эрткен айларда инектен сүт саап алыр талазы-биле социалисттик хүлээлгелерин бүрүн күүсөлдүр. Чарыктын мурунку оодурунда «Большевик» совхозун Аргы-Бажы, СЭКП-ниң XXII съездин эттиг совхозун Дөргүн, «Искра» Аргы-Бажы фермаларының коллективтери чүрүп турар. Азынган фермаларың мурунчыл саңчылары Таан Кара-Сал, Анай Иргит, Чал-Бак Куулар, Бакан Кара-Сал, Дочукумун Монгуш, Алданыс Монгуш, Дүктүг Ондар олар бир инекке оонаштыр 1798—2764 килограмм чедир сүтү саап алганыр.

Районун совхозтарында 22 хойжу бригадалары чүгле 5-и—«Алдан-Мадыр» совхозтуу Ору-Шол, Чодураалы-Сайыр, Чечетик, «Октябрь 30 чылы» совхозтуу Дүвүрү болгаш Сыны-Чүрээ хойжу бригадалары 100 хойдан-на 86—99 хуу-рагың камгалап доруктургаш, боттарыга алган хүлээлгелерин күүсөлдүр. Даанга ажил-агыйлар аксеткидиг, кызым-акайыңдан эки көргүзүлгелер чедип ап турар мурунчыл хойжулар ажил-агыйларда эвээш эвес. Ындыгларга «Октябрь 30 чылы» совхозтан Шадыр Кууларын, «Алдан-Мадыр» Ийдиң-оол Монгушту, Шолба-оол Ооржакты, «Сүт-Холден» өмүк кадарчылары Коржуң-оол Биле Давалаан Сат алышкыларын, «Большевиктен» Валерий Кууларын дөзү өске-даа мурунчыл хамарыштырып болур.

Оон-биле чергелештир мал ажилының продукттарың бүдүрерин көвүдөзү, шынары экидир, малдың баш санын өстүрүп ажилда четестер ам-даа хөй. Карл Маркс аттыг

совхозун Кызыл-Чыраа сүт-бараан фермазы бо чылдың күрүңе бирги сортуг чангыс-даа килограмм сүдү сатпаан. «Искра», «Алдан-Мадыр» совхозтарың саткан сүдүнүң чүгле 2—3 хуузу бирги сортуг болган.

«Алдан-Мадыр» совхозун Ак-Даш болгаш Орта-Тал сүт-бараан фермалары 100 инекке оонаштыр дөңсө-лө 35—38 бызаа камгалап ал, районда эң-не куу көргүзүп турар болган. «Сүт-Холден», Шом-Шум, Шеле бригадалары, «Большевик» совхозун хойжу бригадалары төрүрү 100 баш өмүк-хойга оонаштыр чүгле 58—69 анай, хураган камгалап алган.

Малчынарың азында ий-чангыс кичилерин хүлээлгелерин ажилыңа харысалга чогуңдан малды чыгарып, сачыңдар, оорга алып ооруктар уламчылап турар. Чижээ, «Большевик» совхозун хойжу-зу Кокуб Кууларын кадарга хойжун чарык кезин аарып алган болгаш ол 100 хойдан 10 ажил хураган алган. А «Чыраа-Бажы» совхозун хойжулар Донгак Кыниң-оол 100 хойдан 18, Чойган Монгуш—24 хураган камгалап алган. Бо дээрге ажилга эң-не харысалга чок чоруктун чижелери-дир.

Совхозтарда мал ажилының тускай эртемчилерин малчынар ортуңуңа зооветеринария чөтөс организастап, оон чорудулааны эң-не копкаа контролдулар турар. Ол ишкеш ажил-агыйларын удуруткучлары специалистерден негелден копкааканың уламыңдан мындай четестер бар болуп, оларны дарый чайдалары негетинип турар.

Малчынарың мурунлаа амгы кол сорулга болза кыштагылааның чедипкиниң эртерер, малдың чаш төлү бүрүн камгалап алыр дөзү хөй оонаалшыңа ийк белектерини, сачыкчылары баш бурунтар четтелерин, мал чөмөсүн чөп ажилдаары болур. «Нарын» болгаш «Хемчик» совхозтарың хойжулары республиканың бүгү хойжуларын чогуу-на ыңгар ажилдаарыңа чөп кыйгырган болай.

Н. ДАЖИМАН,
«Шынын» тускай көр.

ПЛАНАН АЖЫР

Барың-Хемчик районун хергелечилерин ийителерин тус-түс коллективтери болгаш ажилчылары партияның XXVI съездинге уткутур бөдөткен социалисттик хүлээлгелерин алгылаан. Чижээ, Кызыл-Мажа-лыкта универсал коллектив бо чылдың планын оонаалды декабрь 28-ге чедир кү-

сеткеш, келир чылдың ий айларының планында ажил сөздүнүн ажиттылар хүнүңе чедир 200 муң рубльын барааның сазарын хүлээлген. Ында автоматазың чалаачымы Васильев Биче-оол бо чылдың планын 115 хуу күүсөлдүр сорулга салган.

А. ТУЛУШ.

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

Социалист Эфиопияны Тур шериг административт чөвүлелиниң Даргазы, Эфиопияны ажилчы чоңар партияны организастаар талазы-биле комиссияның даргазы Менгисту Хайле Мариаи ноябрь 10-да Москвадан чоруткап, ССРЭ-ниң Дээди Соведини Президиумунун болгаш

Совет чазактын чалааның алууга ол бистик чуртувуска албаның найыралчы аян-чорук кылп чоран. Аэродромга ону СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Соведини Президиумунун Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүңү, ССРЭ-ниң Министр-

лер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүңү, ССРЭ-ниң ажилчы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүңүгө кан-дидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, албаның өске-даа кичилери барып үдзөн. (СЭТА)

Л. И. БРЕЖНЕВТИН ИНДИЯЖЕ АЯН-ЧОРУК КЫЛЫП БААРЫНЫН ДУГАЙЫНДА

Индия Республиканың Президентиниң, Премьер-Министринин болгаш чазаның чалааның алууга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Соведини Президиумунун Даргазы Л. И. Брежнев албаның найыралчы аян-чорук-биле 1980 чылдың декабрының баштайгы чартында Индияга баар.

СОВЕТ МИЛИЦИЯНЫН БАЙЫРЛАЛЫ

Элуг Октябрының таванын баштайгы хүнеринде эгелдеш-ле совет милиция улусчу эрге-чагырганың төлөөкчизи болур бөдүк адын алдарың-биле адыл, инитиниң корум-чүрүмү, социалист өңүңү, күрүнеңиң эрге-ажыктарын, совет кижилерин эргелерин болгаш хосталгаларын көрүңүр тамгалап турар. Совет милицияны хүнүңе тураскааткан, байырлыг хуралга ону онзаап демдөдөз. Ол ноябрь 10-да Москвага болган.

Президиумга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүңү, СЭКП ТК-ның чангыда партияны контрол комитетиниң даргазы А. Я. Пельше, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орадакчызы Л. С. Смирнов, СЭКП ТК-ның киллис эргелеткени И. И. Савинкин, ССРЭ-ниң Дээди Соведини Президиумунун Секретары М. П. Георгадзе, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Настухов, СЭКП ТК-ның ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Министр-

лер Чөвүлелиниң херектер министри, армия генералы П. А. Шелюков хуралга чүгө чугаалаан.

СЭКП Топ Комитетинде, ССРЭ-ниң Дээди Соведини Президиумунда, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде, эл Л. И. Брежнев байырлыг чазаны хуралды кыжыкчылери чорттаткан. (СЭТА-ның көр.)

ТЕРЕНТИЙ МАЛЬЦЕВТИН ШӨЛҮ

Мальцев (Курган область). Улусчу академик, Терентий Семенович Мальцевтин чурттап база ажилдап турары бо суур бүгү туртка билдинер. Оон сумелерин чогадыкчы алууга, ле ажилдаш, областың тараа-жыллары агаар-бөйдүзүң берге байдалдарында бөдүк бөдүк дужутту өстүрүп ап турар.

Терентий Мальцев ам 85 харлаан. «Тараа шөлү» — мези амдыралың деп колхозчу эртемденниң номунуң эгезинде-ле оон хөй чыл ажилың утказы илеретинген. Чээрби чылдарда-ла анык тараачын Терентий Мальцев боюнук өг-бүдө шөлүңе баштайгы шө-

негелдерин эгелзэн. Көдээге социалист чурттыктар оон дуржулга ажилыңа делегемия айткан. Колхоз тургустулары билек оон чангыс чер чурттулары алаа чер ажилдашты албаның дааскан. Ону ол ам бежен чыл дургузунда удурутуп келген ол. «Ленинниң чалгылары» колхоз Курганың тараа-жылларында бөдүк дужутту школары апарган. Маңаа чер ажилдашкың талазы-биле мурунчыл дуржулга өөренириниң бүтү-үлгел болгаш республика чөвүлелери эртин тургулаан Кур черлерин шийгээдип турар чылдарда эл Л. И. Бреж-

нев маңаа кээп чоран. «Эр чер» деп номунда ол Т. С. Мальцев-биле ужурашканы чымыз-биле сактып бижээ.

Социалист Күш-ажылдың ийи дакыр Мальдыр, тараа-жылдарың он улуг хүндүктел-диртүңгеш хуңу хобаштыр байыр чедирер-биле колхозка эртемден, партия ажилдашчылары, Курган болгаш кожа-зы областарың хөй-хөй ажил-агыйларың делегациялары келген. Т. С. Мальцев черге ам-даа бараан боюн, ону улам үнүш-дужутуру бол-дурары дөзү ажилдап турар. (СЭТА-ның көр.)

СЪЕЗДИНЕН СЪЕЗД ЧЕДИР ЧОННУН ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

Чоннуң чаагай чорун бөдөдиринге онгу беш чылда бистик чуртувуска 329 миллиард рубльды оон мурунчагы беш чылдан хөй кылдыр чарыгдан. Ажилчы чоннарың болгаш албан-хажычларың бөтүт орулгалары өскөн: халас өөрдилгеге, эмелге хандырылганыңа, дыштанылгага, назылап кырааның материалдыг хандырылганыңа төлөгөлөр болгаш чингелдер 134 миллиард рубльге немей өскөн. Ол бүгү чингелдерин көсү херечиниң

Партияның XXIV болгаш XXV съездинерге ажилдап кылдынтан он үр үлгүг өкөмониктиг стратегияны боттандырыңа чаа-чаа чедипкинер чедип алдынтан, СЭКП ТК-ның октябрь (1980 ч.) Пленумунун болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведини онгу чымызының дөртүк сессиязының материалдарында айткан. Моон тодаргай чижектер республиканың орук, харылаа талазы-биле берге черлерин бөрөөзү, ыраккы Монгун-Тайга районун ажилчы чоннарың, артык беш чылдарда ажилыңың, амдырал-чуртталгалыңың чедипкинеринден база көрүп болур.

СЭКП ТК-ның октябрь (1980 ч.) Пленумунга чугаазылган эл Л. И. Брежнев: «Партия экономика талазы-биле практиктиг ажилыңың төвүңе чоннуң амдырал денелерин өстүрерин тускааны билдир килер» — деп чугаалаан. Ийчангам бо талазы-биле бистик район онгу беш чылда кангыг түнелдерин болгашын чугаалааскым. Бир эвес 1976 чылда совхозтар ажилчыларының айа орумак ажил төлөвирин 92 рубль турган болза бо чылдың 140 рубль чедир өскөн, 5 чылда инитиң-биле азы 52,9 хууга өскөн.

Күрүңе албан черлериниң ажилдакчыларың орумак төлөвирин ол-да үеде 137 рубль турганыңдан 184 рубль чедир, 34,3 хууга өскөн.

Оон аңгыда районда назылап кырааны дөзү күрүнеңиң болгаш колхозчу пенсиялары 371 килеге, хөй уруталары 237 нелерге база эвээш төлөвирин өг-бүдөдөргө немелде төлөвирин болгаш пенсия-посебениң өске-даа төлөвирин хойбулаа көрдүгениң алууга хамарышкан кижилерге

бистик республиканың булуң бүрүзүңден көрүп болур.

Тываның ыраң-узаң булуңнарың бирээни Монгун-Тайга районда чоннуң чаагай чорун бөдөдир дөзү онгу беш чылда кангыг-кандыг ажилдар кылдынганың чугаалап бээр-биле улус депутаттарың Монгун-Тайга район Совединиң куусекчи комитетиниң даргазы Дамба Солонвич ХОРЛУДАН бистик корреспондентис дөзү.

төлөп турар. Оларга онгу беш чылдың 4 тыл 9 айларында 1 ман. 10 муң 427 рубльди күрүңден төлзөн.

Районун школарында чыл санында, малчынарың 300 ажыг уруглары күрүңе: ийи дозу хандырылганыңа турар. Бо өөрдилге чымыздал эгелдеш белектер кылдыңдан 4 класска чедир өөреникчилерге өөрдилге номнарың халаска бөрүн бисте база боттандыр-ган.

Район амьелгезинде 40 орунуг чыгырып амьээр, бөжүр болгаш кезип амьээр сабырлар, сөөлү чылдарда район амьелгезинде 6 дөдү артемниң болгаш 22 тускай ортумак артемниң өмчү калдыр-биле хандырылган ажилдап турар.

Район бөдөдирин 73 хире хуузу сонал-культура талазы-биле хемчеглер боттандырыңа чарыгдалыңың турар. Бо хемчеглерге чарыгалар онгу беш чылда 3 млн. 920 муң рубль чедир. Бо бүгү чүдүлөр совет кижилерин халас өөренир, өмчү дууламчы-зын алып, дыштаныр, назылап-кыраанда материалдыг хандырылга алып адын Хойбулаа бижиттинген эргелериниң, экономиктиг үдзелериниң амьелгезинде боттандырыңыңың херечиниң.

Ону беш чылдыг дургузуга районун септелсе-тууду уткасто, совхозтар болгаш өске-даа албан черлери ий болгаш чангыс квартиралыг 42 бажынары, Мөгөн-Бүрөгө 250 киж илуттуг Кул-тура бажыны, ийи школарга 560 оудуттуг немелде туудуларын, электростанцияга немелде тууду, газ черин тууду, ажилдага кирген. Малчынарың кыштагында 58 бажынар, 8 кызыл-булуңнар, 4 чунар-бажынар

туутуруп, ажилдага кирген. Район төвүнүн чоңу артык чылдан бөрү гасты ажилдап, телевизорну көрүп эгелзэн, чоннуң культурут-амьдирал денелерин бөдөдириниң талазы-биле бистик партияныстың база Совет чазактын ада-сакгыш салышкынының база бир херечини-дир.

Районун чоңуңуң материалдыг чаагай чорунуң өздөдөзү дөрт тыл төс айларда 34 чинк автомашиналарын, яныз-бүрү маркаң 114 мотоциклдерин, 276,3 муң рубльге соодукчуларын, хөп чуур машиналарын, хевистерин—190 ажыг муң рубльге сазып алганы база херечилеп турар.

Районун чоңуңуң амьдирал-чуртталгалыңың денелерин бөдөдир-биле районун партия организастааның удуруттулазы-биле совет болгаш ажил-агый органы азын эвээш ажилдарын кылп чорутканың үзүңдө түнелдер көрүзүп турар. Мыңаа-даа эл Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның октябрь (1980 ч.) Пленумунга чугаазылган: «Улус ажил-агыйның хөгжүлгезинде бөтү-ле чүдүлөр кылдан деск болбаан-на харын» дөдү чугаазы бистик районун социал-экономиктиг хөгжүлгезиниң беш чыл планнарының күүсөлдөзүңе хожудашкың нарга баа долзуу-биле хажы-маажыр. Илалы

ЛЕНИН-БИЛЕ УЖУРАЖЫП ЧОРААН

СОФИЯ. (СЭТА-нын корр.). Улут Октябрьдин 63 жыл оюн бүгү Болгария улут көдүр-лүшкүнүгө демгелер эрттирген. Ук байырлап илангын Владимир Ильич Ленинни көр болгаш динлаар аас-кежиктиг болган хоочун болс револ-люсту-марксисчилерге онза өөрүшкүтүг.

Оларын бирээни 92 харлыг Васил Геров — Петроградка болган октябрь тулушкунун-нын киржикчи, «Револю-циянын тилгелери» дээш Ленинни ондур улут партия-нын удуртулгасы-биле де-мисежир аас-кежиктиг болган бис—деп, ол чугаалаар.—Мээ ачам шаянда Шипкага тулуш-чоран олооченин ажи чүе, ол мени Россияга үдөл чо-рудуу тура: «Улус чоңу бисти Оттоманин кара дарлаалыдан хостаар дээш ханын төп чо-раан акы-думна чуртка баар кижидир—сен, дикр чоран-назында оңу чөпте улга, о-дун. Ынчанга каян кезеде акы-думна орус улустун та-лазын тартып чор— деп ча-гаан кижик.

1917 чылдын апрельдин 3-түн хүнү мээни угаан-болалым-га кезе мөңгөде утукдурбас бооп артып калган деп Геров сактыр. Ынчан Петроградка Ленин чедип кээр дээш деп ча-гаа кончуг дүргөн тарай бер-ген. Ол хүнүн кезеженинде Финляндия вокалынын чогуулда шөпте ажалычаран, солдаттар, далайчылар, студенттер дүк-түн кылдыр чыгып келген. Мерг-медичина академия-нын дынакчылары бистер ба-за-ла алаа чөдө берген бис.

Ильичини мейишан бик-ле дугаар көргөмүн ол. Ол кыя-машна кырычча эвес шалым үе бергеш, шөпте турган бүгү улусту эргий көргөш, бодуңу тоңулуш чугаазын эгелээш. Ильичини чугаазы тоңаарга, бөдүн болгаш кончуг бидан-гир болган. Ынчан шөпте тур-ган бүгү улустун дөткөш Ленинни «Социалист револю-ция дегерсенин» дээш ло-зуну мээни кулаалга ач-даа чагылашты артышмаш.

Ол кезе илгиди өөрүшкүлүг болушкунга алскаан болгар кижик мей Владимир Ильичи-ге чокушупа чөдө берген бол-зумза, «бистер, болгарлар, си-лерин-биле — акы-думна орус улус-биле кады бис деп ча-гаалаан болумза, деп кон-чуг-ла күзөп турган мей.

В. И. Ленин-биле оон шала сөзүлдүр, 1918 чылда ужу-рашкан мей. Ынчан ол Болга-риянын коммунисттер бөдүрүш-чеге алыш хулаа алган. Ынчан Ильич-биле шуут дөт чугаалаар аас-кежиктиг бол-ган мей.

Оон бээр ам дыка хой чыл-дар эрткен, ыччала-даа Ле-нинин дикр ову-кеары мээни караамда ол-ла хөдөөр асту-чоруу. Ынчан шымча акы-дум-на оңуктер-биле — совет кижилер-биле чаа нитилелди бир демик тургусуу турар болгаш улустун бүтү тилел-гелери Ленин-биле чарыбас холбашкан деп, Геров чугаа-лаар.

В. БЕСКРОМНЫЙ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢАДЫЛАР, ТАЙЫЛБЫЛАР

ТӨӨГҮЛҮГ БОЛУШКУННУҢ БУДУУЗУНДЕ

ЛУАНДА. (СЭТА). Чаа нитилелди тургузарыч, со-циалист турттар-биле, тай-бын, чавырлышкын болгаш дөткөш аймак оок чоруу дээш туржуп турар бүгү ки-жилер-биле илелкейлиг кады ажылдарычча улаган МПЛА-нын — Күш-ажылы партиянын шугууну Ангола-нын улусу бир эл-сепкилдиг дөткөш турар деп Ангола-нын АНГОП деп информация агентиле-рин республиканың национал байырдалына — хамаарыш-пас, чоруктун хүнүгө турса-кааткан комментарийнде чу-гаалап турар.

Ангол улустун хосталгалыг демиселиниң тилелгелери, республиканың хамаарышпас чоруун чаалап алганы болгаш чарлааны Ангола-нын хостаары дээш улусчу шимчөшкүн-биле (МПЛА-биле) чаа оң удур-тукчуу Агостино Нетонун ады-биле чарыбас холбашкан

деп ук комментарийде демгел-лээш. Национал-хосталгалыг шим-чөшкүнниң дуржулганы удуртулга болдурбушаан, ба-зал нитилелди хөгжүдүлгөсүн дүрүмөрингө дүшүрүп МПЛА — Күш-ажылы партия со-циалист улаанышкынни оруун шилеп алган. Импера-лизмге удул чаа нитилелди тургузары дээш демиселге Ангола-нын ала-чайгаар өмөк-чилери—социалист турттар-биле оң чагай харыза-хол-баазы чогуу-на ук шилелге-биле тайылбырлаттынар.

Сөөк-зым алгаар Муруну-Африка Республика-нын сая-чок хой агрессия семзөшкүн-нөргө удул доктаамал деми-селиншаан, бис чаа амды-ралды кадыг-берге байдалдар-да тургузуп турар бис. Прето-риянын каргыс бзу-чүрүмү Намбиянын дүрүмгө удул өмөк алаш, ичча 75 муң кижилериниң түдүп, ук ше-

рягии УНИТА-нын контррево-люсту дээрбечилери-биле ка-ды Анголага удул чарлаттын-маан дайынга ажылап ту-рар. Сөөк-зым ылгакчыларын-агрессия үлгедигери Ангола-да болгаш өске-даа чурттар-да депшелегил корум-чүрүм-дөш божонаарычча улаган имперализмниң нити стратегиянын чарыбас кезе боз-дур. Делегей реакция-на-ционал чарытталарын бот-тандыр дээш бистин планна-рымысты буурадыр оралла-жып, Намбиянын болгаш Муруну-Африка Республка-нын патриотчуларын хос-талгалыг демиселин дөткөш-ринден ойталаарычча ангол улусту албадарын күзөп ту-рар.

Имперализмниң кезе-даа чимченишкенини тураажок, МПЛА-нын — Күш-ажылы партиянын удуртулгасы-биле улусту Анголада революсту

чорудулга улам күштелип, нитилел амдыралыга бо-лаш күрүшүн эргелеп башка-рарына күш-ажылы масса-ларын киржилтеп калбар-тырынып, бүгү-ле адырларга демократиялыг чорудары-нын үлгелеринге калбак со-циал-экономика чарытталар чедикшиктиг боттап ту-рар.

Амгы үеде бүгү чурт МПЛА-нын—Күш-ажылы партиянын бирги оңза сьезизинге «деп-кейил белеткенип турар. Ук сьезд экономика хамарыш-пас чорук дээш демиселин дозуктуу алаа-биле эртер болгаш партиянын I сьезизинден бээр өрткөн өе дүрү-зүндө национал тургузушкунга чедип алган чедикшиктин түпүрү база 1985 чылга чед-ир республиканың хөгжүдө-лүш перспективаларын айтыр-деп ук комментарийде чуга-лап турар.

Бугу диктерин аныктар организацияларын чангыс экин камгалаар болгаш бы-мылаар — аныктарын Бугу-делегей хүнүн ноябрь 10-да демгелдэн планетаның чалыы назылыгларын чүт-күлү ындаг болган.

Бо чылгы байырлап онзагай чүүлдерлиг. Тайбың дээш, дүшүрүлүп чорукту чавыр-дыр дээш, чепселениш-кенин дүжүр дээш анык-тарын болгаш студентилер-ниң Бугу-делегей шуулганын-га солдарын болгаш кыстар-нын илелкейлиг белетиленин байдалыга ол байырлап эр-кен. Хельсинки оңу эрти-риниң инцидентин Ленин-ниң комсомол ВЛКСМ-ниң XVIII сьезизингө үндүргөн.

Тайбыңнын салым-чолу дээш аныктарын харыса-газынып улам өзүп турары-нын, улустар аразына найы-ралды калбартырынын хө-рөзгө күженишкенин каттыштырарына оларын белең чорууну чырыттыла-чак хөресчи аныктарын болгаш студентилерниң кады ажылдарынын нити-европа структуралыг буда-пештиге чөккө болган бирги консультативтиг умжарыш-кыны база болу берген. Оңу белекпен эртирерингө совет оолдар болгаш кыстар идеп-кейлиг киришкен.

Политиктиг болгаш шажы-чы үзөл-бодалары чүүл-бүрү аныктар организациялары хөдөлүшкүннөргө чангыс аай программанын ол умжар-

жылышынга ажылап кылган. Ноябрь 10-да бугу диктер-ге чысвалдар болгаш митин-гилер болган. Планетаның чалыы назыныглары боо-чөпсө-ти эңдере бугулар дээр чорун-тарга шимитилер удуланып, диктаторну бзу-чүрүмүгө, расизмге болгаш апартеиде удул демиселин турар улус-тар-биле эл-сепкил каттыш-тырылганын илергелээш.

Планетаның чалыы назы-ныгар байырдалынын хү-нүмде бистик чуртувустун бугу булуңнарына күш-ажылы элелгелер эртиришкенин, митингилер болгаш хуралдар болган, политиктиг планеттыг дөткөшлөргө болгаш найы-рал кезелерин организас-таан.

(СЭТА-нын корр.).

ЧАЛЫЫ НАЗЫН ХҮРЭЭЛЕНЕРИНИҢ ЧАНГЫС ЭВИ

ЭҢ ЧЫЛЫГ ХҮЛЭЭП АЛЫШКЫН

БУДАПЕШТ. Венгрияга совет жултур-агы хүннери урай чүдүлүн совет мастер-лериниң улут концерти-биле дозулган. Будапештиге болгаш чурттуу өске-даа хоорайларга, Ленинградта М. Горький аттыг үлгүлөргө улуш шир театрынын, Ленинградтың күрүшүн хөңгүзү-лөр театрынын, Москваның күрүш филар-мониянын Л. Китеенко улурун хөң-герлиг симфония оркестринин коллективте-ри, ССР Эмеленин улут театрынын со-

листери Е. Образцова, Е. Нестеренко, У-бекстанынын, Киргизиянын, Беларусия-нын болгаш Украинаның балет артистери аалчылары бооп чораннар. Совет уран чүдүлүн төлөөлекчилерин каа-даа эң чылыг-биле уткуп, хүлээп ап турган. Культура хүнери Совет Эмелени-биле Венгриянын, ийн чурттарын улус-тарын аразында акы-думна найыралы, бугу талаалыг кады ажылдарынын бы-жылаарына илелгил болган.

Компартиянын кыйгыры

ЛОНДОН. (СЭТА). Консер-ваторлар чазанын чоңга уду-угулаанышкыныга — ашты-рышкын таварыштырар дөш чөөн үзүлгиди күштерин фронттуг быжылаар деп кызыгыры Великобритания-нын Коммунист партия-нын күсөөсүн үндүргөн.

«Великобритания дайын-ны бис кырынга тура бээр илгиди байдалды чурттуу ажынып алыш болдурбас» деп, ВКП-нин удуртулганын Лондон-да парадтыг демгелдэн-де демгелдэн. Оон-биле хол-баштыр Компартиянын күс-сөөк эрге-чарыгга консер-ваторларын турар хуусаа-ны доостурун бетиңе чаа пар-ламент соңгулданы эртир-ген дөткөш.

Компартиянын Чингине се-кретары Г. Макленган күс-сөөк хураалыга чүе чуга-лааш, чөөн үзүлгиди күштер-нин хөдөлүшкүннөргө илел-кейлигин эргөжөк чүгү-лазын айткан. Консерватор-ларын политиказы англи улуска, оон демократия эргел-дирге болгаш хосталгалары-на шыгыны кыжаныш-кын болуп турар деп, ол он-залап демгелдөөш.

Керээни күштүг болдуруп бадылаан

ДАМАСК. (СЭТА). ССРЭ-нин болгаш Сирия Араб Рес-публиканын аразына найырал болгаш кады ажылдарыга дугайында 1980 чылдын ок-тябрь 8-те СЭКП ТК-нын Чингине секретары, ССРЭ-нин Дээш Советинин Президи-умун Даргазы Л. И. Бреж-нев биле Араб социалист чарытталыг партиянын Чин-гине секретары, Сирия-нын Президентин Х. Асадин Мос-калга ат салганы керээни Сирия Араб Республика-нын Улусту конулуш (парламе-нт) чангыс үе-биле күштүг болдуруп бадылаан.

Күштүг болдуруп бадыла-ар дугайында айтырымын чуга-лашп турганын үзүлгө чүе чугаалап тура, Улусчу мө-лөдөн даргазы М. Халид на-йыралды Совет Эмелени-биле керээни дарганы сирия-совет

харызааларын улам быжыт-лаарына чедирер, ол чорук бугу араб нацынын эрге-ажыктарына тааржып, Си-рияны араб национал-хоста-галыг шимчөшкүнниң аван-гардычча илди үндүрерин илди берип турар. Чурттуу депшелегил нацио-нал фронтунда бактаган кызы-бүрү политиктиг партия-ларын болгаш организациялар-ын төлөөлүн депутаттар ху-рала чүе чугаалаан. Араб социалист чарытталыг партия-зында депутат Г. Хадра Со-вет Эмеленин болгаш СЭКП-нин дашкым политиказыга белик үлгүлөшкөн берип, ол политиказы боттандырып чо-рударыны эл Л. И. Брежнев-тин шуут бодуун ойнап турар шыгаларыга олоң бөдөн-биле үлгүлөш. Сириянын Комму-нист партиязында депутат

М. Салиби ССРЭ Сирия-нын, өске-даа араб чурттар-нын кезеде шимчөшкүн болу-ш хөдөлүшкөн болуп келгенин айткан. Сириянын Ком-партиянын ТК-ын керээни чангыс эл-сепкилдиг чүдүлү-зүгөн деп, М. Салиби чугаа-лаан. Израиль агрессиянын кы-жанышкынын мурнуна Сириянын турмуштарын ол төө-гүлүг документ чүлө күштел-дирип турар эвес, харын чурт-тук улам аныгы социал-эко-номиктиг депшелегил магада-лаш шыгыны фактор болур.

Керээни күштүг болдуруп бадылаанын тайылбырла-шкан, САНА агентствос Улусту чөвүлгөсө балдылашкын тилел-дери акы-думна Совет Эмелени-биле найырал болу-шп чүдүлгөсө сирия улусту чангыс эл-сепкилдиг илердин турар деп демгелдөөш.

ЭРТЕМДЕННЕР ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

БОНН. Европаның 14 чурт-талыгын болук социолог эр-темденери тайбынны быжы-лаары, бис-сепкил дүжүр-дөш дээш, Европада боо-чөпсө-ти дүжүрү, шериг чавыр-лышкынын чедип алыры дөш конференциянын дары чымылдыры дээш демгелдөөш кылган. Ол талазы-биле бот-тарын саналарын олар Бон-на болган паралага конфе-ренцияга илереткен.

«Европада айым чок чо-рук болгаш кады ажылдары-

га талазы-биле чөвүлө ху-ралды киржикчилерин чурт-тарын төлөөлөриниң Мадрид-ке болур умжарышкын Хель-синкини Түпөл актынан ка-йы-бир талазын үрөп турары-нын дугайында бзуулааныш-кын чугаа болур эвес, а чавыр-лышкынын быжылаарынын болгаш улам ийи хөгжүдө-лүш чымыл болур умжару-— деп, барынчирман соци-олог эртемден Петер Шлоттер демгелдөөш. Лейнини күрүш университетинин (Нидерлан-ды) чанында дөдөгөй хары-

зааларын шимчелдирерин директор Филип Эвертс оң чурттуу демиселинне адро-луг чепсекти тургузарына шимчелдир уурааган. Боо-чөпсөк дүжүрүниң талазы-биле ССРЭ-нин чангыс та-лазы бажынарын болгаш ор-тук ыкпалынын ракетка-адро-луг чепсектеринин талазы-би-ле чугаалажышкынын дугайында совет саналарга ха-маарыштыр барын чүк чурт-тарын хулаап көрөс бооп турарына хөдөк хөдөмдү ту-рарын ол чугаалаан.

Компартиянын кыйгыры

ЛОНДОН. (СЭТА). Консер-ваторлар чазанын чоңга уду-угулаанышкыныга — ашты-рышкын таварыштырар дөш чөөн үзүлгиди күштерин фронттуг быжылаар деп кызыгыры Великобритания-нын Коммунист партия-нын күсөөсүн үндүргөн.

«Великобритания дайын-ны бис кырынга тура бээр илгиди байдалды чурттуу ажынып алыш болдурбас» деп, ВКП-нин удуртулганын Лондон-да парадтыг демгелдэн-де демгелдэн. Оон-биле хол-баштыр Компартиянын күс-сөөк эрге-чарыгга консер-ваторларын турар хуусаа-ны доостурун бетиңе чаа пар-ламент соңгулданы эртир-ген дөткөш.

ТК-НЫҢ ХУРАЛЫ

БЕИРУТ. ФАТХ деп палес-тин организациянын төп ко-митетини алаа болган хура-лы И. Арафат даргаал эр-тирген. Тель-Авивтин Ливан-нын мурну чүдүлө хоорай-ларына, чуртталканын чөд-дөргө болгаш палестин дөткөш-нөргө лагерлерингө уду-

дайын чорудаларынын күш-телени-биле холбашкан айты-рыларын комитетке чугаа-лашкан. Палестин удур-ланышкын шимчөшкүн бол-ган ливан национал-патриот-чү күштерин быжылаар та-лазы-биле шимтирин хүлээп

алган. Прак биле Пранын аразында шериг чорудалары сексады-биле холбашкан ай-тырыларын база чугаалаш-кан. Ол талазы-биле ка-тышмаан күрүшелерин бажы-нарын дөткөш деп доктаа-кан.

РАСИСТЕРНИҢ ҮҮЛГЕДИГЛЕРИ

ЛУАНДА. Порт-Элизаветтен көп турар медалер бзуулар алдыга, муруну-африка поли-ция хоорайын кыдыларынга антирасист чыскаалдарга ки-ришкен кижилерин база бир 5 кижини түдүп хоругдан. Ра-

систи чүрүмүгө удул тайбын чыскаалды киржикчилерин боолаанынга удуулаанышкын чыскаалдарын киржикчиле-рин исте-сүрери уламчылап турар. Хангы үлгедиге ал-ды кижиди өлүктөн, он-он ки-

жи балыглаткан. Ногансесбургдан медалер бзуулар алдыга, чача Бус-тантын полицияны африкан ажылычарын профивел-деринин ийн удуртукчузун түдүп хоругдан.

КОРГУНЧУГ ШУУРГАН

МАНИЛА. Филиппинериниң соңгу кезежени 113 районна-рын «айымалыг оло-онданы-ны зоналары» кылдыр чар-лаан. Кончуг улут күштүг «Пити» деп аттыг шуурган элден каш хун улаштыр ха-лтып турар. Аттын күзү ша-ка 260 километр чедип тур-ган. Тропиктиг улут чайык

үрөшкөшкүн болдурган—сүт-күн денелди барык бир метр чедир көдүрүлгөн. Албан хуу-лууну медалерин бзуулар алдыга, айымалыг халалтыг түнелдиге 68 кижиди өлгөн, 50 кижиди чок чыткен, 588 муң хире кижиди чурттар чө-чок артка. Чурттуг ажил-агмынга улут когаралды

шуурган чедирген. Филиппин-нын «рис чурттуг деп су-ралгы Лусон, өртүлүктүг үнүш-дүжүктүг черлери сүт алдында барган. Шуурганын чедирген когаралын 54 мил-лион доллар деп санап үндү-ргөн.

Таиландынын өңчүк-чөңгээлери

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Таи-ландынын эрге-чарыггалары Кампучия Улус Республика-нын хамаарышпас чоруун бол-гаш демисежир талазы-биле бү-рүш бүдүн турарын каржы-зы-биле үрөзүн үрүлчүлөшкөн турар деп Кампучиянын СКП

дел. информация агентилеи дынактаан. Октябрьдин 25-тен 28-ке че-дир Таиландынын шериг са-молеттары болгаш вертолетта-ры улусу Кампучиянын кы-зыгар молжарынын кырыга хайгымыч ужулушкунарын

кылтып, түс чурттуг агаар де-вискэринче 9 каттап шуруп киргенер. Ол-ла хүнерде таиланд ше-риглер Кампучиянын Сием-реап, Пратахкхиа, Баттамбанг, Поусат болгаш Кахонг мо-жарынын кызыгарларын үтөр-боолар болгаш миномет-

тар-биле 30 ажыг каттап үзүк чөк боопал келгенер. Ол араатаныг боолашкын-нарын түнелдиге Кампучия-нын хөй-хөй тайбын чурттак-чылары амы-тындыан кога-раан болгаш дыка хой кижиди балытталгын деп, СКП агентилеи дынактаан.

СОВЕТ ЭКОНОМИКА ЧАА БЕШ ЧЫАДЫҢ БАШТАЙГЫ ЧЫЛЫНДА

1981 чылда бистин чурту-вуска чурттакчы чоңун кижик санынча онааштыр боттуг орулааны чижек-биле үш хуу көвүдери көрдүнгөн. Ол дөдөгө ССРЭ-нин Дээш Со-ветиниң ону чымының дөткөш сессиязына көргөн келер чыгы улус ажил-агын планы-нын барык энес сорулганы—үндөш сая-дыр.

Дөткөш социал про-граммалар совет экономика-нын бүрүдөргө үндөш бол-луп келген быгаш болуп ар-тар-даа. Хей он чылдарын дургузуда оң шапкын, док-таамал болгаш криси чок хөгжүдөш болса, ССРЭ-нин улус ажил-агын бүрүн-биле кижиге, оон хөргелдери хандыраанын бараан болуп турар дээрин хөресчелп турар. Ынчанга он бирги беш чылдын баштайгы чылы—1981 чылдын планы база-ла хамыктын мурнула улустун чагай чоруту бөдөннөччө үг-дандыр көрдүнгөн тодаргай.

Чоңун чагай чоруту деп билишкын кончуг дөдөгө, хей талаалыг. Ол дөдөгө, чоңу хөргелгел барааннар бөдө-рүн, кадык камгалалы, чыры-дышкын, чуртталга тудула-рын дөш хөй-хөй чүдүлери бодуна хаара түдүп турар. 1981 чылда бисте мурнуку-биле дөмөй бараанын бүгү хөргелери бөдүрени докта-мал өстүрери көрдүнгөн. Чө-жөө, индустриалдыг бөдүрү-генин нити өздөш 4.1 хуу өсөр турда, чик үлгүлөргө продукциянын кылы үндүр-гө 4.3 хуу көвүдөр. Чонга

калбак хөргөлгө барааннарын бөдүрени дүргөн темп-биле хөгжүр: чижээ, аш-чөм, сүт болгаш эт үлгүлөргө про-дукциянын хемчазыны 5.1 хуу алдыры көрдүнгөн.

«Улут социал-экономика-ны айттыр — чуртталга тудуу болур деп, Л. И. Брежнев СЭКП ТК-нын октябрь (1980 чыл) пленумунга бодуңу чу-гаазында демгелдөөш.—Оң амы хемчазын чуртталга ту-луунун шынарын экижипи-шаан, ол бирги беш чылдын бүгү дүргүзүдө камгалап ар-тырары чугула деп көрдү-гөн». ССРЭ-де чыл бүрүдө ийн миллион ажыг кварти-ралары түдүп турар. Чуртталга бажынарын хөй кезин кү-рүш хөргөш-биле түдүп, кижилер квартираларын ха-лаат турар. Амгы үеде Совет күрүш чуртталга тудууна камгалаа хөргөшкөшкүн хөй хөргөшкын чарылап турарын база демгелдөөш каалы.

1981 чылда ССРЭ-де эми-лерин саны 1 миллион ажар-Ол дөдөгө, дөдөгө кадык кам-галанынын төгүзүндө чангыс чуртка дөдө эртемниг эми-лерин саны нелд ораныг сап-биле хемчазынын өгөлөр эң баштайгы таварыла-дыр. Бистин чуртувуста кижини оон карманын эвес, а ка-тыктын байдалы-биле өмөк турар. Барын чүкө өмөк хандырылганын өртө көс-түп көрбөш темп-биле өдүп турар, өмөккө дуаламчыны чоңун ортук хандырылгала-дыг келектери бенин ажылап күш четлес анар чылар.

ССРЭ-нин дуржулгасы бол-са, арыг экономика-ны со-нуурал-биле алааш көрөс уу-зус ажил-агын хөгжүдө-лүш ий-не ажыктыг артамы — кижилерге ашыл, амдырал-дын эң акы чуртталгалыг байдалдарын тургузары болур дээрин көргүзүп турар-дыр. Ол «бодуңу болур максим» (чижээ, бараанын саны) чүүлдер амдылында бистин күзөп турарыстан эвөш, кижиди бажына онааш-тыр национал орулганын хем-чазынын талазы-биле ам-даа сайырапайг капиталист чурттарга четпейн турары-мысты акы билер бис.

Ыччалажок кандыг-даа болушкуну статистика эвес, динамикага, шимчөшкөгө деңгөй дөөр хөдөк. Чижээ, тайбын чылдарда бистин чур-тувуска улустун чагай чорут-кудулаан чангыс-даа таварыл-га турбаан, ол дөдөгө совет экономиканын маргалаа чок чедип алышкыны-дыр. Капи-талист, рынок экономика-зынга хамаарыштыр илгиди чижекти чугаалап болбас: сөөлү чылдарда контрольдан үнгөн инфляция барын чүктүн хөй-хөй чурттарында ажылы чөк-панын боттуг орулганын ку-дуламын турар.

1981 чылда бистер бзу-рулгенин ажыктын бөдир, продукциянын шынарын эки-жилер дөш база-ла улут кү-женишкын-биле ажылдар апаар бис. Түнелдиге совет экономи-канын хөгжүдөшкүн улут хемчазын хөресчелп турар

чамдык сан-түнкүни алап көрөй. 1981 чылда ССРЭ-ге нефть тынышын (газ конде-салы-биле кады) 610 миллион тоннага чедирер көрдүнгөн. Ол дөдөгө, АКШ-та, Сауд Ара-вияда дөш өске-даа чурттар-да суук олаар — чүдүлү тын турарында икряк хөй болуп турарын ол. Электрия энергия-нын ажылдап кыллары 1.335 миллиард киловатт-шак чедер, ол болза АКШ-тан өске кан-дыг-даа чурттардагымын хөй. Газ тыныш барык 160 миллиард кубометр, хөмүр-дүл — 740 миллион тона чедер. Тудуңу улут програм-малары база көрдүнгөн. Нити-биле улус ажил-агын-ны талазы-биле капитал са-лышкын 140 миллиард рубль ажар.

Материалдыг бөдүрүлгө капитал салышкынын тала-зы-биле ССРЭ хөй чылдарда дөдөгө бирги чери ээлеп турар. Кызыл-даа хөй школа-ларын, амгелгелерин, чурт-талга бажынарын түдүп, ме-диоративтиг ажыларын кал-бак программанын боттаным-рып турар чурт бодуңу план-нарын хамыктын мурнула тайбын-биле, чавырлышкын-ны быжылаары-биле, бистин Червинстин бүгү-ле улустары-биле найыралды. кады ажыл-дарыны хөгжүдөш-биле холбаштырып турар дээрн билишгир.

